

Biblioteka „Agora”

knjiga 159

Naslov originala:
Alice Munro
The Progress of Love

Canada Council Conseil des arts
for the Arts du Canada

*We acknowledge the support of the Canada Council for the Arts
for this translation.*

Copyright © 1986, Alice Munro

Copyright © 2023, za srpski jezik, AGORA

Ova publikacija se u celini ili u delovima ne sme umnožavati, preštamovati ili prenositi u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvom bez dozvole autora ili izdavača, niti može biti na bilo koji drugi način ili bilo kojim drugim sredstvima distribuirana ili umnožavana bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač po odredbama Zakona o autorskim pravima.

ALIS MANRO

ZNACI
LJUBAVI

*Prevela sa engleskog
Anđelka Cvijić*

Za moju sestru Šilu

Znaci ljubavi

Poziv me je zatekao na poslu, zvao je moj otac. Bilo je to nedugo pošto sam se razvela i osnovala agenciju za nekretnine. Obojica mojih sinova bili su u školi. Za septembar, bio je to prilično vruć dan.

Moj otac je bio tako uglađen, čak i sa porodicom. Natenane se raspitivao kako sam. Seoski običaji. Ako te neko pozove telefonom da saopšti da ti je kuća u plamenu, prvo će te pitati kako si.

„Dobro sam”, odgovorila sam. „Kako si ti?”

„Ne baš najbolje, rekao bih”, kazao je moj otac, na svoj ustaljeni način – pomirljivo, ali uz samopoštovanje. „Mislim da je tvoja majka otišla.”

Znala sam da „otišla” znači „umrla”. To sam znala. Ali za sekundu, otprilike, majka mi se ukazala pred očima kako, sa svojim crnim slamnatim šeširom na glavi, odlazi niz stazu. Reč „otišla” zvučala je kao nonsens, kao duboko olakšanje i čak kao rastećenje – smirenje koje te obuzme kada se vrata zatvore i tvoja kuća ponovo utone u normalnost, a ti se opustiš u punoći slobodnog prostora oko sebe. To se čulo u glasu moga oca – iza pomirljivosti, neobičan zvuk kao kad gutaš vazduh. Ali moja majka nije bila teret – nije болоvala nijedan jedini dan – mog oca je njena smrt teško pogodila, i daleko od toga da mu je time laknulo. Nikada se nije navikao da živi sam, rekao je. Otišao je sasvim voljno u starački dom u okrugu Neterfild.

Pričao mi je kako je zatekao majku na kauču u kuhinji kada se u podne vratio kući. Obrala je nekoliko paradajza, i poređala ih je na prozorsku dasku da sazru; onda mora da je osetila slabost, i le-

gla. Sada, dok je to opisivao, glas mu je postao nesiguran – podrhtavao je, kako bi se i očekivalo – od uznemirenosti. U mislima sam videla kauč, staro ćebe kojim je bio čuvan od habanja, tu, odmah ispod telefona.

„Pa rekoh da je bolje da te pozovem”, rekao je moj otac i čekao da ja kažem šta mu sada valja činiti.

Moja majka se klečeći molila u podne, noću, i ujutru, čim bi otvorila oči. Svaki dan započinjao joj je time da bude ispunjen Božjom voljom. Svake noći bi se presabirala šta je radila i govorila i mislila, da bi proverila koliko se uskladila sa Njim. Ljudi misle da je takav način života žalostan, ali njima promiče suština. Kao prvo, takav jedan život nikada ne može da bude dosadan. I ništa ti se ne može desiti što ne može biti na tvoju korist. Čak iako si razdiran mukama, i bolestan i siromah i ružan, imaš svoju dušu koju nosiš kroz život kao blago na pladnju. Odlazeći na sprat da se posle podnevnog obroka pomoli, moja majka bi bila puna energije i iščekivanja, smireno nasmešena.

Bila je spasena u Biblijskom kampu kada joj je bilo četrnaest. To je bilo istog leta kada je njena majka – moja baka – umrla. Tokom nekoliko narednih godina moja je majka odlazila na sastanke sa još puno drugih ljudi koji su bili spaseni, sa nekima koji su iznova i iznova bivali spaseni, starih grešnika entuzijasta. Umela je da prede priče o onome što se dešavalo na tim sastancima, o pevanju i vikanju i neobuzdanosti. Vezla je o jednom starcu kako ustaje i viče: „Siđi, o, Gospode, siđi među nas, ovog časa! Siđi kroz krov a ja ću platiti šindru!”

U vreme kada se udala već se povratila i bila je obična, ozbiljna Anglikanka. Tad joj je bilo dvadeset pet, a mom ocu trideset osam. Zgodan, visok par, društven, dobri plesači, dobri kartaroši. Ali ozbiljni ljudi – tako bih pokušala da ih opišem. Ozbiljni na način na koji teško da takvih uopšte više ima. Moj otac nije bio religiozan onako kako je bila moja majka. Bio je Anglikanac, Oranžista, konzervativac, jer je to bilo ono u čemu su ga odgajali. Bio je sin koji je

ostavljen na farmi sa svojim roditeljima, i koji se o njima brinuo sve dok nisu umrli. Upoznao je svoju majku, čekao ju je, venčali su se; o sebi je mislio kao o srećniku jer ima porodicu za koju treba da radi. (Ja imam dva brata, i imala sam sestru, bebu, koja je umrla.) Imam osećaj da moj otac nikad nije spavao ni sa jednom ženom pre moje majke, i nijedan put sa njom, sve dok se nisu venčali. A morao je da čeka jer moja majka nije htela da se uda sve dok svom rođenom ocu do poslednje pare ne isplati onoliko koliko je on potrošio na nju, od časa kada je njoj umrla majka. Nijednu sitnicu nije izgubila iz vida – hranu, knjige, odeću – tako da može da mu za njih vrati. Kada se udala nije imala nikakvu uštedevinu, koju učitelji obično imaju, ništa od miraza, posteljine ili posuđa. Moj je otac voleo da sa setno-šaljivim izrazom lica priča kako se nadao da će dobiti ženu sa novcem u banci. „Ali uzmeš li novac iz banke, onda moraš da uzmeš i ono što ide uz njega”, govorio je, „i nekad nema cenjkanja.”

Kuća u kojoj smo živeli imala je velike sobe sa visokim zidovima, sa tamnozelenim šalonima na prozorima. Kada su šaloni zbog sunca bili spuštteni, ja sam običavala da pomeram glavu i hvatam svetlost koja bi bljesnula kroz rupe i pukotine. Druga stvar u koju sam volela da gledam bile su mrlje na dimnjaku, stare ili sveže, koje sam mogla da pretvaram u životinje, u lica ljudi, čak i u daleke gradove. Kada sam to ispričala dvojici mojih sinova, njihov otac, Den Kejsi je rekao: „Znate, starci vaše mame bili su toliko siromašni da nisu mogli da priušte TV; onda su napravili te fleke na plafonu – pa je vaša mama imala da gleda te mrlje na tavanici!” Uvek je voleo da me zadirkuje zbog toga što sam mislila da u siromaštvu ima nečeg divnog.

Kada je moj otac baš dobro ostario, otkrila sam da mu nije smetalo što ljudi prihvataju neke novotarije – na primer, to što sam se razvela – koliko im je zamerao što nalaze nove razloge zbog kojih to rade.

Hvalim te, Gospode, što nikada nije morao da sazna za komunu.

„To Bog nikad nije imao na umu”, imao je običaj da govori. Se-deći sa drugim starcima u Domu, na dugom mračnom tremu iza grmova suručice, pričao bi o tome kako Bog nikad nije planirao da ljudi divljaju po kraju na motociklima ili snežnim sankama. I kako Gospod nije planirao da uniforme bolničarki budu pantalone. Bolničarkama to njegovo uopšte nije smetalo. Zvale su ga „Lepi” i govorile mi kako je on pravo srce, pravi stari religiozni džentlmen. Divile su se njegovoj gustoj crnoj kosi koja mu je ostala takva sve do smrti. Prale su je i lepo češljale, praveći joj prstima talase dok je bila još vlažna.

Ponekad, uz svu njihovu pažnju, on bi bio pomalo nesrećan. Želeo je da se vrati kući. Brinuo je o vranama, o ogradama, o tome ko treba da ustane i upali vatru. Malobrojne iskre zloće – vrlo retke. Kada sam jednom ušla, dobacio mi je podli, neprijateljski pogled; rekao je, „Čudi me kako do sada nisi odrala svu kožu s kolena.”

Smejala sam se. Pitala sam, „Od čega? Od ribanja podova?”

„Od moljenja!”, odgovorio je glasom kao da pljuje.

Nije znao sa kim razgovara.

Ne sećam se da je kosa moje majke ikada bila druge boje do sada. Moja je majka osedela u svojim dvadesetim, i nikada joj nije ostala nijedna smeđa vlas iz mladalaštva. Pokušavala sam da je privolim da mi kaže koja je bila nijansa smeđe.

„Tamna.”

„Kao Bren, ili kao Doli?” To su bila dva teretna konja koja smo imali, par.

„Ne znam. Nije to bila konjska dlaka.”

„Je l' bila kao čokolada?”

„Nešto slično.”

„Zar se nisi rastužila kad je posedela?”

„Ne. Bilo mi je drago.”

„Zašto?”

„Bilo mi je drago što više neću imati kosu iste boje kao moj otac.”

Mržnja je uvek greh, govorila mi je moja majka. Zapamti to. Jedna kap mržnje u tvojoj duši različe se i obezbojiti sve, kao kap crnog mastila u belom mleku. To me je zagolicalo i mislila sam da proverim, ali znala sam da ne smem da rasipam mleko.

Svih se tih stvari sećam. Svih stvari koje znam, ili o kojima su mi pričali, o ljudima koje čak nikad nisam ni videla. Dali su mi ime Jufimija, po majci moje majke. Užasno ime, kakvo danas niko nema. Kod kuće su me zvali Fimi, ali kada sam počela da radim, samu sam sebe prozvala Fejm. Moj muž, Den Kejsi, zvao me je Fejm. A onda, u baru Šamrak hotela, godinama kasnije, posle mog razvoda, pri izlasku, jedan muškarac me je oslovio, „Fejm, baš sam hteo da te pitam, po čemu si tako slavna?”¹

„Ne znam”, odgovorila sam mu. „Ne znam, sem po tome što trošim svoje vreme razgovarajući sa mamlazima kao što si ti.”

Uleto 1947, kad mi je bilo dvanaest godina, pomagala sam majci da u slobodnoj sobi, sobi u prizemlju, zidove obložimo tapetama. U posetu nam je dolazila mamina sestra, Beril. Dve se sestre godinama nisu videle. Vrlo brzo po smrti njihove majke, otac se ponovo oženio. Sa svojom novom ženom, i mlađom ćerkom, Beril, otišao je da živi u Mineapolis, onda u Sijetl. Moja majka nije htela da pođe sa njima, ostala je u gradu Ramziju, u kojem su živeli. Hranile su je komšije, par bez dece. Ona i Beril su se srele samo jednom ili dvaput, kada su već bile odrasle. Beril je živela u Kaliforniji.

Dezen tapeta predstavljali su različci na beloj pozadini. Majka je tapete dobila po sniženoj ceni zato što je to bio ostatak isporuke. To je značilo da smo muku mučile da uobličimo sliku, a iza vrata

¹ Engl. fame (izgovor: fejm) na srpskom znači „slava”, „dobar glas”, „ugled”. – *Prim. prev.*

smo čak morale da se snalazimo u ne baš lakom uklapanju traka i otpadaka. To je bilo pre nego što je došlo vreme samolepljivih tapeta. U dnevnoj sobi smo postavile sto sa ukrštenim nogarima, umešale lepak od brašna i velikim četkama ga mazale po zadnjoj strani papira, vodeći računa o grudvicama. Radile smo sa podignutim prozorima ispod kojih su bili montirani komarnici, uz otvorena ulazna vrata, ali sa zatvorenim komarnik-vratima. Predeo koji smo mogle videti kroz mrežu protiv komaraca i svetlucavo staro prozorsko staklo bio je sav užaren i u cvatu – mlečika i divlja šargarepa na pašnjacima, slačica pršti u detelini, neka su polja kremasta od heljde koju su ljudi tada gajili. Moja je majka pevala. Pevala je pesmu koju je, reče, njena majka pevala kada su ona i Beril bile devojčice.

*„Jednom imah dragog, al' ga nemam sad.
Ode, ostavi me, uz bol, plač i jad.
Ode, ostavi me, ali srećna biću ja,
Jer drugog naći ću, i još boljega.”*

Bila sam uzbuđena zbog dolaska Beril, zbog posetiteljke čak iz Kalifornije. A i zato što sam krajem juna otišla u grad da polažem prijemni ispit za koledž, i nadala se da ću uskoro dobiti potvrdu da sam položila sa odličnim. Svi koji su završili osmogodišnju školu na selu morali su da idu u grad, da polažu te testove. Volela sam to – šuštave stranice kancelarijskog papira, dubokoumnu tišinu, veliku kamenu zgradu koledža, i stare inicijale urezane u klupe, potamnele glancanjem. Napolju prvu eksploziju leta, zelenu i žutu svetlost, kestenovo drveće kakvo dolikuje gradu, i orlove nokte. I sve to što beše, beše ovaj isti grad u kojem živim sada već više od polovine mog života. Bila sam opijena zadivljenošću njime. I samom sobom, crtanjem mapa i rešavanjem problema kao iz ruka-va, znanjem ogromnog broja odgovora. Mislila sam kako sam mnogo pametna. Ali nisam bila dovoljno pametna da shvatim najjednostavniju stvar. Čak ni to da u mom slučaju testovi ništa ne

znače. Ja neću ići na koledž. A i kako bih? To je bilo pre nego što su se pojavili školski autobusi; morao si da imaš prevoz do grada. Moji roditelji nisu imali novca. Imali su vrlo malo gotovine, kao i većina farmera u to vreme. Isplate iz fabrike sira bile su sve što je redovno pristizalo. A nije im ni na pamet palo da moj put ide u tom pravcu, u pravcu koledža. Mislili su da ću ostati kod kuće i pomagati majci, možda povremeno za pare biti i od pomoći ženama iz komšiluka koje su bile ili bolesne ili su imale bebu. Do nekog vremena, kada bih se udala. To je bilo to što su čekali da mi kažu kada sam dobila rezultate ispita.

Mogli biste da pomislite kako je moja majka imala drugačiju ideju, s obzirom da je i sama bila učiteljica. Ali rekla je da je Bogu svejedno. Boga ne interesuje kojim se poslom neko bavi ili kakvo obrazovanje ima. On na to ne daje ni pet para, a to što On misli jeste jedino što se važi.

Bilo je to prvi put da sam shvatila kako Bog može da postane pravi protivnik, i da nije samo nekakva dosada ili raskošna dekoracija.

Kada je bila dete, moja se majka zvala Marijeta. To joj je ime, naravno, i ostalo, ali sve dok Beril nije došla nikada nisam čula da je neko tako zove. Moj otac je uvek govorio Majka. Imala sam detinjastu predstavu – znala sam da je detinjasta – da Majka odgovara mojoj majci više nego drugim majkama. Majka, ne Mama. Kada sam bila daleko od nje, nisam mogla da prizovem njen lik u sećanje, i to me je plašilo. Sedeći u školi, jedva preko brdašca od mog doma, pokušavala sam da zamislim majčino lice. Ponekad sam pomišljala da ako ne uspem, onda to može da znači da mi je majka mrtva. Ali sve vreme sam osećala njeno prisustvo, i na nju bi me podsećale najneverovatnije stvari – jedan pijanino ili povelike kriške belog hleba. To je smešno, ali je živa istina.

U mojoj glavi, Marijeta je bilo nešto što je izdvojeno, što odraslo telo moje majke nije progutalo. Marijeta je još slobodno jurcala okolo po svom gradu Ramziju, na reci Otava. U tom gradu, ulice

su bile prepune konja i bara, i mračne od muškaraca koji bi iz šuma dolazili za vikend. Drvoseča. U glavnoj ulici bilo je jedanaest hotela, gde su drvoseče odsedale, i napijale se.

Kuća u kojoj je Marijeta živela bila je na pola puta strme ulice koja se pela od reke. Bila je to dupleks kuća, sa dva kibicfenstera na fasadi, i drvenim mrežastim ogradama koje su razdvajale dva prednja trema. U drugoj polovini kuće živeli su Satklifovi, ljudi kod kojih se Marijeta hranila kad joj je majka umrla, a otac napustio grad. Gospodin Satklif je bio Englez, telegrafista. Njegova žena bila je Nemica. Umesto čaja uvek je kuvala kafu. Mesila je štrudlu. Testo za štrudlu padalo je preko ivica stola, kao fini stolnjak. Ponekada je Marijeti ličilo na kožu.

Gospođa Satklif je bila ta koja je Marijetinu majku zagovarala, sprečavajući je da se obesi.

Marijeta tog dana nije išla u školu, zato što je bila subota. Probudila se kasno i čula tišinu u kući. Uvek se bojala toga – tihe kuće – i kad god bi se vraćala iz škole i otvorila vrata, pozvala bi, „Mama, mama!” Njena majka često ne bi odgovorila. Ali bi bila tu. Marijeta bi sa olakšanjem čula lupkanje rešetke na šporetu ili čvrst udarac žarača.

Tog jutra nije čula ništa. Sišla je niz stepenice, namazala parče hleba buterom i melasom, preklopila ga. Otvorila je vrata od podruma i pozvala. Otišla je u dnevnu sobu i provirila kroz prozor, kroz grančice asparagusa. Videla je svoju malu sestru, Beril, i drugu komšijsku decu kako se kotrljaju preko slabo zatravljenog zaranka do trotoara, podižu se i veru nazad do vrha, ponovo se kotrljajući nizbrdo.

„Mama?“, pozvala je Marijeta. Prošla je kroz kuću do zadnjeg dvorišta. Bilo je kasno proleće, dan je bio oblačan i blag. U baštama u kojima je povrće počelo da klija zemlja je bila vlažna, a lišće na drveću kao da se odjednom otvorilo u svoj punoći, oslobađajući vodene kapljice zaostale od kiše koja je protekle noći padala.

„Mama?“, zvala je Marijeta stojeći ispod drveća, ispod konopca za sušenje veša.